

Svědectví neviditelnou - Nástin myšlenek E. Swedenborga

Swedenborg: problém

Emanuel Swedenborg se narodil v roce 1688 jako syn Jespera Swedberga, biskupa švédské Skary, a zemřel v roce 1772. Po ukončení studií se prvních padesát šest let svého života věnoval povinností úřadu poradce Královského kolegia dolů jako pomocník Ch. Polhema, známého švédského inženýra. Zabýval se studiem matematiky, mechaniky, fyziky, chemie, astronomie, geologie, anatomie, fyziologie a psychologie. Obsáhl celou škálu vědy a filozofie tehdejší doby, a to nejen jako student, ale i jako aktivní badatel a teoretik.

V tomto životním období věnovaném teoretické a praktické vědě a filozofii se Swedenborg jeví jako člověk hlubokého, avšak neokázalého náboženského přesvědčení. Teologii však nevěnoval žádnou zvláštní pozornost a v zásadě přijal lutherské vyznání, v němž byl vychován. V roce 1744 vstoupil do otevřeného styku s duchovním světem, jenž pokračoval bez přerušení po celý zbytek jeho života.

Důvěryhodnost tvrzení, jež vydával na základě svých duchovních zkušeností – jelikož osobní zkušeností je ověřit nelze – musí záviset na Swedenborgově charakteru a chování a na podstatě jeho výroků. Nyní se budeme zabývat první otázkou týkající se jeho způsobilosti a důvěryhodnosti jako svědka.

Je jasné, že pokud Swedenborg nevešel v kontakt se skutečným světem mimo sebe sama a s jeho skutečnými obyvateli, a přesto byl naprosto pevně přesvědčen, že k takovému kontaktu dochází, musel být obětí klamů tak trvalých a stálých, že vytvořily psychologickou anomálii v historii ojedinělou. Není to případ občasných příznaků, ale nepřetržitý duální život prožívaný déle než čtvrt století. Nebyl ani hysterický či přecitlivělý, ale výjimečně vyrovnaný, rozvážený myslitel a badatel zralého věku, jenž si v této cizí a nepředvídané pracovní sféře podržel svůj zvyk pečlivého metodologického výzkumu. Předpokládáme-li však u Swedenborga podvod, musíme věřit, že ty nepřesvědčivější a nejsoudržnější halucinace mohou existovat nepřetržitě po dvacet osm let v mysli podle všeho zdání klidné, logické a systematické. To je ale jen část problému.

Když se něčeho chopí lidská fantazie a přesvědčí člověka, že jeho výmysly jsou objektivní realitou, můžeme čekat, že jej bude pěkně vodit za nos. Když člověk nemá absolutně nic, čím by své domněnky mohl ověřit, kam až jej to může dovést? Může se nezřízená představivost ubírat stále stejnou cestou, spokojit se s tím, že bude po dvacet osm let podávat v hlavních rysech stále stejnou zprávu? O Swedenborgově zkušenosti lze říci, že v ní není ani stopy po proměnlivosti či kolísání. Vývoje doznal jeho vhled a porozumění vlastním zkušenostem, ale samy faktické výroky jsou shodné od prvního po poslední.

A co více, tyto výroky nastolují filozofii stvoření a člověka jako součásti stvoření, jež je nejkomplexnější, nejlogičtější a nejvyváženější ze všech, které kdy svět spatřil. Kdyby Swedenborg předložil svá učení jako teorie místo faktů, byla by bezpochyby řazena k nejdůvtipnějším pokusům, jak se vypořádat s těmito hlubokými problémy. Může se vhled, rozum, řád a harmonie vyvinout z halucinací?

Samozřejmě pokud je Swedenborgovo tvrzení, že byl v neustálém styku s duchovním světem, bráno za nesporný důkaz toho, že byl vystaven halucinacím, zkoumání této otázky má cestu uzavřeno. Je však takový přístup rozumný? Je zjevně založen na nevyřčeném předpokladu, že neexistuje žádný duchovní svět, do kterého lidé svou smrtí vcházejí. Pokud však existuje a pokud to je reálný svět plný reálných lidí, musí být vnímatelný odpovídajícími smysly. Nikdo nemůže dokázat, že člověk v sobě nemá skryté schopnosti, jež mu v budoucním čase umožní onen svět zakoušet, ani že by tyto schopnosti nemohly procitnout ještě za jeho života na zemi. Nelze přikládat žádnou váhu námitce, že Swedenborgovo vpuštění do duchovního světa bylo bezprecedentní a vyústilo v odhalení, která – jsou-li pravdivá – musejí zásadně proměnit mnohé současné proudy křesťanské věrouky. Naše poznání přírodních zákonitostí se v žádném případě

nevyvíjelo předvídatelně. Kdyby našim předkům před pouhým stoletím někdo řekl o telefonu, televizi, automobilu, elektrickému osvětlení, kapalném vzduchu, radioaktivitě a dalších zázracích moderní vědy, neznělo by jim to jako neuvěřitelná pohádka? Proč bychom se nemohli domnívat, že znalost nadpřirozených věcí, pokud existují, může také předčít a dokonce i zvrátit naše očekávání? Nemůžeme předem říci, co je možné a co ne. Měli bychom si proto dát pozor, abychom neodmítali důkazy povoláního svědka, jenž mluví ze své vlastní zkušenosti, pouze proto, že nesouhlasí s našimi předpojatými názory. Svět je příliš tajuplný a příliš překvapivý, než aby dovolil přemýšlivému člověku s jistotou říci: „Lze dojít jen tak daleko, a dál už ne.“

Swedenborgovo chování ve vztahu k jeho vlastním výjimečným zkušenostem nebylo ani trochu takové, jaké bychom mohli očekávat od člověka pomatené mysli. Fanatik, jenž věří, že je příjemcem zjevení, má sklon pokládat samo své zjevení za dostatečný důkaz. Swedenborg vždy tvrdil, že jeho duchovní zkušenosti jsou méně významnou, přestože nezbytnou součástí poslání, ke kterému byl povolán. Tímto posláním bylo objasňovat pravý literární smysl a odkrývat vnitřní neboli duchovní význam Božího Slova. K jeho naplnění bylo nezbytné, aby Swedenborg byl uveden do otevřeného kontaktu s duchovním světem; aby viděl, že Slovo je i tam, v duchovní formě přizpůsobené stavu obyvatel onoho světa; aby viděl, že substance, z nichž se onen svět skládá, představují pro smysly duchovních bytostí tatáž zdání, jaká vidíme hmotně ztvárněná na zemi – neboť to je hlavní základna, na níž je možné postavit jednoznačnou duchovní exegezi Slova.

Předpokládali bychom, že člověk, jehož mysl je tak dalece vyšinutá, že svá vlastní přemítání a představy považuje za vnější realitu, by spěchal světu oznámit nové a nadpřirozené poznání, které se domníval získat. Swedenborg však žádný takový spěch neprojevil. Po otevření svého duchovního zraku v roce 1744 začal studovat hebrejštinu, aby mohl číst Starý zákon v originále. Pak si předsevzal přečíst Slovo od začátku do konce, mnohokrát dokola, a podrobně srovnával verš s veršem a slovo se slovem. Teprve poté, co strávil dva či tři roky těmito přípravnými studii, začal psát svou první velkou výkladovou knihu Arcana Caelestia, vydanou v roce 1749.

Swedenborg nikdy nevykazoval ani náznak smyslu pro osobní důležitost, tak charakteristického pro fanatiky. Neprojevil ani žádnou tendenci k založení sekty. Vydával svá díla v latině a spokojil se s jejich rozšiřováním zdarma kdekoli, kde se domníval, že mohou být užitečná. Dokonce až do doby čtyř let před svou smrtí na žádném z nich nevedl své jméno. Jeho život poté, co začal získávat své duchovní zkušenosti, probíhal stejně jako předtím, v pilné práci. Přestože kvůli nepřetržité práci žil do velké míry samotářsky, ve společnosti byl podle všeobecného mínění sympatickým gentlemanem, přístupným, vlídným, volně se zapojujícím do diskusí na jakékoli téma. Nikdy nenaléhal se svými teologickými přesvědčeními či svými podivnými zkušenostmi, ale byl vždy připraven o nich svobodně hovořit s každým, kdo k tomuto tématu přistoupil s vážností, a byl schopen důstojně umlčet každého, kdo k němu takto nepřistupoval.

Faktem je, že Swedenborg nevykazoval žádné z těch rysů, které by měl vykazovat, kdyby byl obětí tak vážných preludů, jaké teorie halucinací předpokládá. Věcnost, důstojnost, soudržnost, píle, jasné vnímání, metodičnost, tím se vyznačovalo vše, co řekl a učinil. Krátce řečeno, měl všechny známky dobře vyvážené mysli. Proti jeho způsobilosti jako svědka není možno uvést absolutně nic jiného než toto: „Říkal, že konverzoval s mrtvými, a proto musel trpět halucinacemi!“ S takovouto předpojatostí pak ovšem není možné polemizovat.